

ΛΑΟΚΟΩΝ

«Ρεαλισμός, Αναπαράσταση της Βίας και Απόδοση της Προσωπικότητας»

«Το αίσθημα που χαρακτηρίζει τα πάντα, ήδη από την εποχή των κατακτήσεων του Αλεξάνδρου, ήταν ένα αίσθημα εγκατάλειψης και απόρριψης. Οι άνθρωποι ένιωθαν να είναι θύματα των γεγονότων, παθητικοί με την έννοια του πάσχουν. Οι δυνάμεις, στις οποίες ήταν εκτεθειμένοι, έμοιαζαν τόσο ακατανίκητες όσο και ακατάληπτες»¹.

Η διάδοση του ελληνικού πολιτισμού προς την Ανατολή με την νυμφή των μακεδονικών λογών υπήρξε το εφελτήριο δυναμικών μεταλλαγών σε όλους τους κρίσιμους τομείς της αρχαίας κοινωνίας: παγίωση σταδιακά της μοναρχίας, ίδρυση πολλών, νέων, ελληνικών πόλεων, σημαντικός «αντοεξελληνισμός» των γηγενών πολιτισμών, θρησκευτικός συγκρητισμός, μαζικές οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές, στοιχεία όλα, της εμφάνισης ενός νέου κόσμου. Συγχρόνως, ωστόσο, άρχισε να γεννάται ένα διαφορετικό αίσθημα απέναντι στη ζωή, χαρακτηριστικά του οποίου ήταν η συνείδηση της αδυναμίας να παρέμβει ο άνθρωπος στο ιστορικό γίγνεσθαι και μία πολιτική παθητικότητα, που οδηγούν σε νέες θρησκευτικές αναζητήσεις για την ικανοποίηση της λεγόμενης ατομικής λύτρωσης². Η γενική αλλαγή της νοοτροπίας του ανθρώπου της ελληνιστικής περιόδου είναι ορατή παντού, ιδίως δε, στον χώρο της πνευματικής δημιουργίας, όπου αφενός είναι φανερός ο προσανατολι-

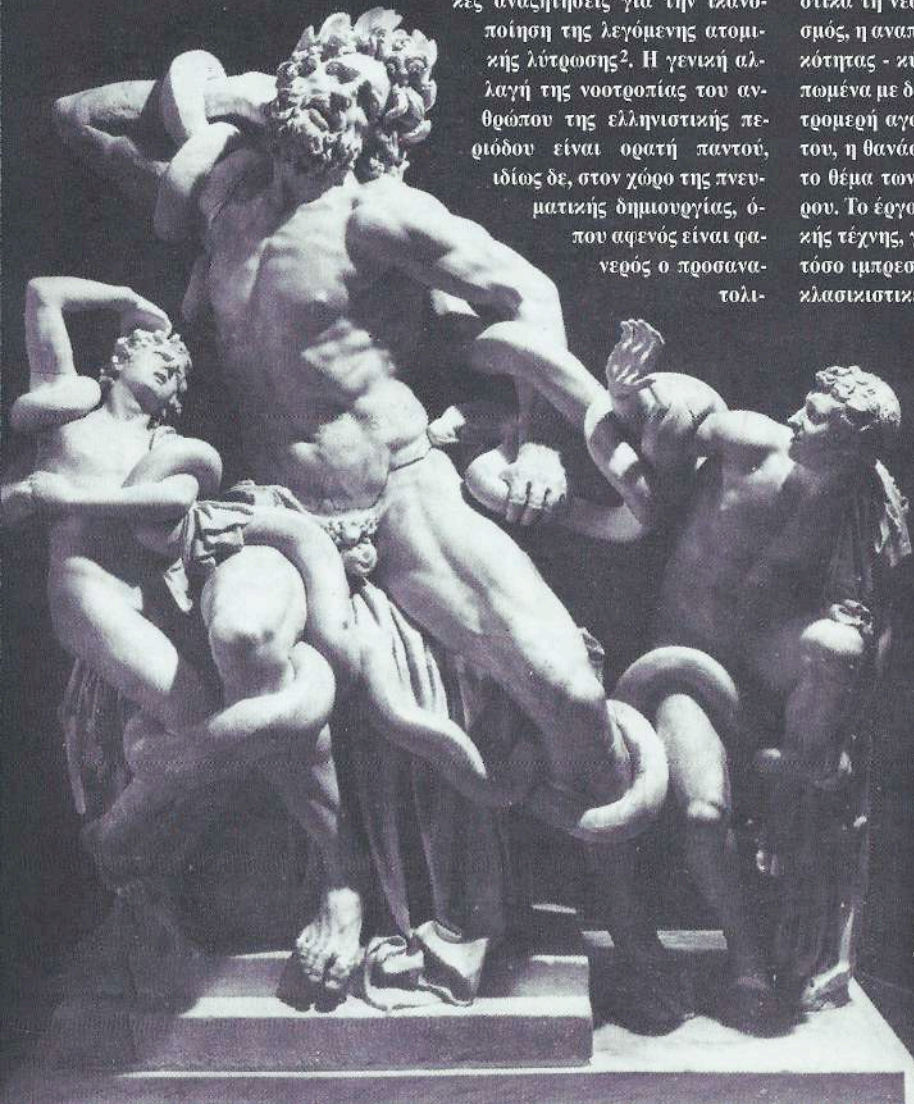
σμός προς την ηθική και την αντάρχεια του ενάρετου βίου (φιλοσοφικές τάσεις) και αφετέρου η εμφατική προβολή του πάθους και της χαράς σε έναν κόσμο, όπου κυριαρχεί περισσότερο από ποτέ η Τύχη (ιστοριογραφία και μυθιστόρημα). Ένας διαρκώς αυξανόμενος ρεαλισμός μοιάζει να διαπερνά όλες τις πτυχές του ελληνιστικού κόσμου και μιας αποκαλύπτεται εύγλωττα όσο και εντυπωσιακά μέσα από τις δημιουργίες των εικαστικών τεχνών (ζωγραφικής και πλαστικής). Ήταν τέτοια η ρεαλιστική εντύπωση, ώστε έλεγαν πως πραγματικά άλογα χλιμίντριζαν στο αντίκρισμα αλόγων, ζωγραφισμένων από τον Απέλλη και αποτελούσε μεγάλη καλλιτεχνική επιτυχία, αν ο ζωγράφος κατάφερε να αποδώσει «ζωτανά» τον αφρό από το στόμα ενός λαχανιασμένου σκύλου. Το συνεχές κίνητρο του ρεαλισμού ενσάρκωσε στον χώρο της πλαστικής (ιδίως της σχολής της Περγάμου) και την ευρύτερη τάση μίας παθητικής στάσης απέναντι στα δραματικά γεγονότα της ζωής (ελληνιστικό παραρόζ). Αυτή η διαφορετική καλλιτεχνική έκφραση οδήγησε τον Ρωμαίο συγγραφέα Πλίνιο να γράψει το γνωστό «deinde cessavit ars»³ αναφερόμενος υποτιμητικά σε όλα εκείνα τα έργα της αρχαίας ελληνικής τέχνης, που ακολούθησαν τα επιτεύγματα του Λυσίππου. Η καλλιτεχνική παραγωγή, ωστόσο, της ελληνιστικής περιόδου, αν και εκφράζει χαρακτηριστικά τη νέα εποχή, έχει τις ρίζες της στην κλασική τέχνη⁴. Ο ρεαλισμός, η αναπαράσταση της βίας, η κίνηση και η απόδοση της πραγματικότητας - κύρια γνωρίσματα του ελληνιστικού παραρόζ - είναι αποτυπωμένα με δραματικό τρόπο στο περίφημο σύνταγμα του Λαοκόοντα. Η τρομερή αγωνία για τη μοίρα του ιερέα του Απόλλωνα και των γιών του, η θανάσιμη πάλη τους εναντίον των δαιμονικών φιδιών, αποτελεί το θέμα του Ροδίου γλυπτών Αγησάνδρου, Πολύδωρου και Αθηνοδώρου. Το έργο θεωρείται ως το τελευταίο σημαντικό έργο της ελληνιστικής τέχνης, γνήσιο παράδειγμα του περγαμηνού παραρόζ συνδυάζοντας τόσο ιμπρεσιονιστικά χαρακτηριστικά (πρόσωπο Λαοκόοντα) όσο και κλασικιστικές επιδράσεις της λυσιππειας τέχνης (κεφάλια παιδιών).

Δημήτριος Ν. Γαρονφαλής
Αρχαιολόγος - Δ/ντής Σύνταξης

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Hans-Joachim Gehrke, *Ιστορία του Ελληνιστικού Κόσμου*, σελ. 112, ΜΙΕΓ, Αθήνα 2000.
2. Στο ίδιο, σελ. 18-19.
3. «έπειτα σταμάτησε η τέχνη».
4. J. Boardman, *Αρχαία Ελληνική Τέχνη*, σελ. 210 (ελλην. μετάφ. εκδ. Υποδομή, Αθήνα 1980).

Το Σύμπλεγμα του Λαοκόοντα, Αρχές 1ου αιώνα π.Χ., ύψ. 2,40 μέτρα (Μουσείο Βατικανού, Ρώμη). «Από την πίεση των σωματων των φιδιών, ο πατέρας και ο μικρότερος γιος είναι πισωφοιμένοι πάνω στον βωμό, ενώ ο μεγαλύτερος γιος είναι αιχμαλωτισμένος πλάι στον βωμό. Ο πατέρας είναι θανάσιμα δαγκωμένος στην αριστερή λαγόνα. Το άλλο φίδι έχει καταφέρει στο στήθος του μικρού γιου τη θανάσιμη δαγκωνιά. Απελπισμένα ψάχνουν τα βασιλεμένα του μάτια την προστασία του πατέρα, που κι ο ίδιος έχει αποδοθεί στον αγώνα με τον θάνατο. Δυνατή έκφραση και ανυπόκοιτο πάθος χαρακτηρίζουν το γερό κορμί και το έντονα πλασμένο κεφάλι του Λαοκόοντα. Ο μεγαλύτερος γιος, που προσπαθεί να ελευθερωθεί από την περιτύξη της ουράς, κοιτάει τρομαγμένος προς τον πατέρα του, του οποίου ο πόνος του καθρεφτίζεται στη ματιά του νέου. Μία εικόνα ανθρώπινου πόνου με συγκινητική τραγικότητα βρισσεται μπροστά μας» (J. Boardman-Jose Dorig-Werner Fuchs-Max Hirmer, *Αρχαία Ελληνική Τέχνη*, τ. Γ', σελ. 294-5, ελλην. μετάφ. εκδ. Αστυ, Αθήνα 1967).

Σχεδιαστική μελέτη
του συντάγματος
του Λαοζόοντα.